

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ ПІДПРИЄМСТВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТАТИСТИЧНИЙ ОГЛЯД І МОЖЛИВІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

ДЯЧЕК В. В.

аспірант

Харків

Регіональні державні органи та органи самоврядування при проведенні регіональної економічної політики мають узгоджувати свої дії з центральними державними органами. Тому діапазон їх дій звужений у порівнянні з центральними державними органами, завдання формуються виходячи з наявних загальнодержавних програм та стратегій розвитку та реальної ситуації на ринку, що склалася. Також можуть ініціювати втілення засобів, але для цього має бути обґрунтування. Останнє повинно включати крім точок зору суспільства, бізнесу, службовців і науковців, об'єктивні аргументи, що характеризують стан економічного розвитку регіону та базуються на кількісних показниках. Тож статистичні дані та результати їхнього аналізу є основою для формування об'єктивних аргументів щодо провадження тих чи інших ініціатив. Тому було прийнято рішення провести статистичний аналіз міжнародної торгівлі товарами

підприємствами Харківського регіону для отримання об'єктивної оцінки ситуації, що склалася в цій сфері та розроблення пропозицій щодо її покращення.

Мета дослідження: за допомогою об'єктивних методів статистичного аналізу оцінити ситуацію, що склалася у зовнішньоекономічній торгівлі товарами підприємств Харківського регіону, обґрунтувати та сформулювати можливі шляхи розвитку й удосконалення регіонального державного управління зовнішньоекономічної діяльності.

Формулювання проблеми дослідження: удосконалення управління на регіональному рівні зовнішньоекономічної діяльності та можливостей розвитку регіону, принципів і методів планування зовнішньоекономічної діяльності для конкретних умов і потреб.

Було розглянуто тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності Харківського регіону. Спочатку було проаналізовано тенденції розвитку зовнішньої торгівлі товарами підприємств Харківського регіону. Було проаналізовано структуру експорту товарів Харківського регіону за УКТ ЗЕД [3] за допомогою АВС-аналізу, результати якого представлено в *табл. 1*.

Таблиця 1

АВС-аналіз експорту товарів за УКТ ЗЕД Харківської області

№	Назва групи УКТ ЗЕД [3]	Питома вага групи УКТ ЗЕД	АВС-група	Питома вага АВС-групи
1	2	3	4	5
1	XVI. Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку	0,3117	A	0,7247
2	IV. Готові харчові продукти	0,1100		
3	II. Продукти рослинного походження	0,0900		
4	XVII. Транспортні засоби та шляхове обладнання	0,0800		
5	III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	0,0750		
6	XVIII. Прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти	0,0580		
7	V. Мінеральні продукти	0,0460	B	0,1548
8	XX. Різні товари і вироби	0,0435		
9	VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	0,0382		
10	XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	0,0271		
11	VII. Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	0,0267	C	0,1205
12	XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу, кераміки, скла	0,0251		
13	XI. Текстиль та вироби з текстилю	0,0233		
14	X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	0,0218		
15	I. Живі тварини; продукти тваринного походження	0,0144		

ЕКОНОМІКА ТОРГІВЛІ ТА ПОСЛУГ

ЕКОНОМІКА

1	2	3	4	5
16	IX. Деревина і вироби з деревини	0,0060		
17	XII. Взуття, головні убори, парасольки	0,0017		
18	XIV. Дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них	0,0010		
19	VIII. Шкіряна і хутряна сировина та вироби з них	0,0006		

У результаті структурного аналізу можна сказати, що у порівнянні зі структурою експорту з України загалом, експорт з Харківської області більш диференційований. Так, у АВС-групу А ввійшло шість груп товарів за УКТ ЗЕД, у той же час по Україні в дану групу ввійшли лише дві групи УКТ ЗЕД. Так, розраховано середньорічні базисні темпи зростання та проведено дисперсійний аналіз отриманих показників, які представлено у табл. 2. Виходячи з зазначених розрахунків, можна стверджувати, що експорт розвивався нерівномірно, коефіцієнт варіації дуже високий і складає 45,74%, тобто деякі показники можуть відрізнятися майже на 46%.

На рис. 1 – 3 зображено базисні темпи зростання експорту товарів груп АВС-аналізу. Так, з рис. 1 видно, що найшвидше зростав експорт групи товарів «III. Жири та олії тваринного або походження», знизившись лише у 2009 р. і відновивши своє зростання у 2010 р. Також, незважаючи на кризу, зростав експорт групи «VI. Готові харчові продукти», дещо скоригувалося зростання «XVII. Механічне обладнання, машини та механізми...», остання група займає найбільшу питому вагу і є

трендоутворюючою. Під впливом кризи на третину впади темпи зростання експорту «II. Продуктів рослинного походження», «XVIII. Прилади і апарати...».

З рис. 2 видно, що найшвидше зростав експорт «XX. Різних товарів та виробів», з меншими темпами зростав експорт «V. Мінеральних продуктів». Експорт цих двох груп знизився під впливом кризи у 2009 р., але почав зростати у 2010 р. Мають перспективи переходу у групу А. До 200% зростав експорт «VI. Продукції хімічної та пов'язаною з нею галузей промисловості», «XV. Недорогоцінних металів та виробів з них». На останні кризові явища майже не вплинули.

З рис. 3 видно, що найшвидше зростав експорт «IX. Деревини та виробів з неї», але він почав знижуватися вже у 2008 р. і відновив зростання лише у 2010 р. Експорт усіх груп товарів даної АВС-групи знизився під час кризи, відновили своє зростання перевищивши докризовий рівень «VII. Полімерні матеріали...», «X. Маса з деревини...», «XIII. Вироби з каменю...», «XI. Текстиль та вироби з текстилю». Лише експорт «XII. Взуття, головних уборів та парасольок» у 2010 р. не досяг докризового рівня.

Таблиця 2

Дисперсійний аналіз середньорічних базисних темпів зростання експорту товарів Харківського регіону за 1997 – 2010 рр., 1996 р. – базисний

№ групи	Діапазон	Назва групи згідно з УКТ ЗЕД [3]	ϕ	$\bar{X}$	$(\bar{X} - \bar{X})^2$
1	0,4543 – 1,2974	VIII. Шкіряна і хутряна сировина та вироби з них. XII. Взуття, головні убори, парасольки. XI. Текстиль та вироби з текстилю. I. Живі тварини; продукти тваринного походження. XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу, кераміки, скла. XV. Недорогоцінні метали та вироби з них. IV. Готові харчові продукти	8	0,9234	0,6818
2	1,2974 – 2,1405	VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості. XVI. Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку. VII. Полімерні матеріали, пластмаси та каучук. II. Продукти рослинного походження. X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	5	1,8388	0,0080
3	2,1405 – 2,9836	XVII. Транспортні засоби та шляхове обладнання. V. Мінеральні продукти	2	2,5563	0,6515
4	2,9836 – 3,8267	XVIII. Прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти	1	3,4612	2,9311
5	3,8267 – 4,6698	III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	1	4,6698	8,5302

$$\sigma^2 = 0,6401, \sigma = 0,8001, v = 0,4574.$$

Рис. 1. Базисні темпи зростання експорту першої 4-ки товарів групи А, од., 1996 р.– базисний

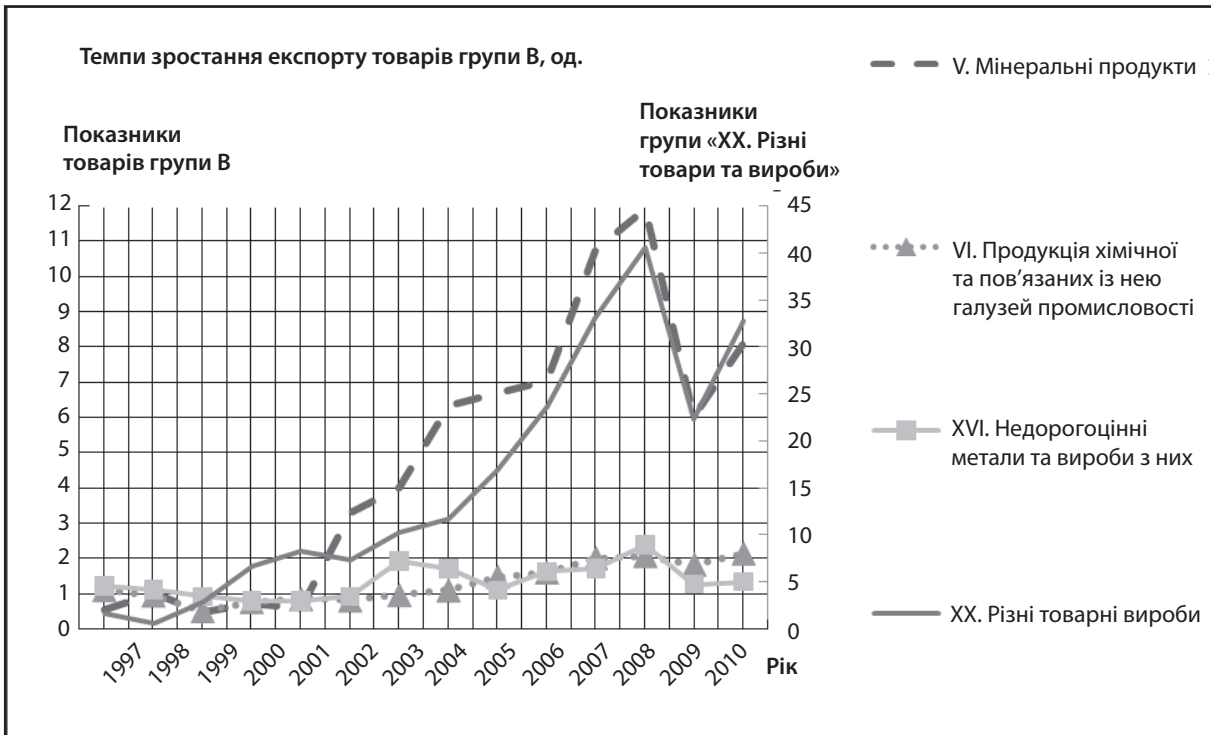

Рис. 2. Базисні темпи зростання експорту товарів групи В, од., 1996 р.– базисний

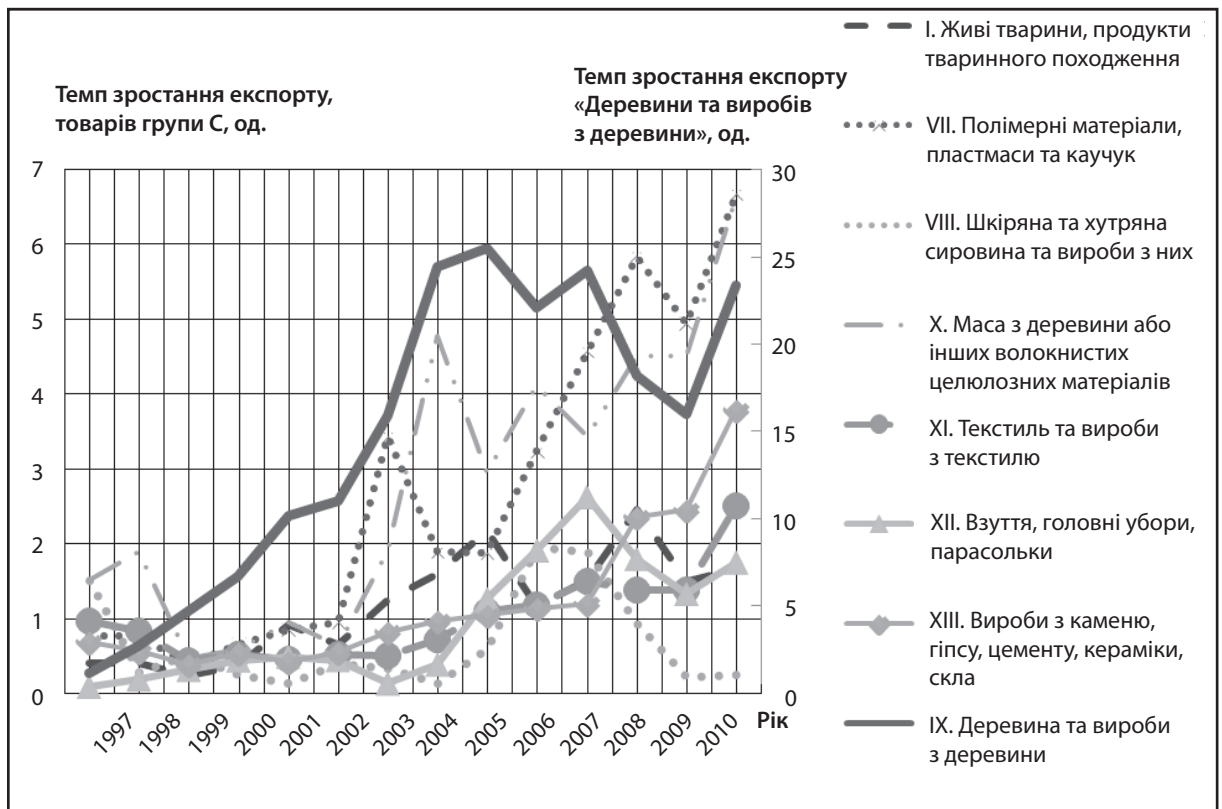

Рис. 3. Базисні темпи зростання експорту товарів групи С, од., 1996 р.– базисний

Далі було проаналізовано зміни питомої ваги експорту товарів, які було віднесено в результаті АВС-аналізу до груп А та В, що графічно представлено на рис. 4 і рис. 5.

З рис. 4 видно, що на кінець періоду у порівнянні з початком не відбулося значних змін. У 2002 – 2008 рр. знизилася питома вага експорту товарів групи А одночасно з підвищення даного показника групи В. Для більш глибокого аналізу було розглянуто питому вагу кожної групи товарів за УКТ ЗЕД груп А та В, що представлено на рис. 6 та рис. 7 відповідно.

З рис. 5 видно, що на кінець періоду зріс питома вага експорту груп товарів «III. Жири та олії рослинного походження», «IV. Готових харчових продуктів», «XVII. Прилади і апарати...», «II. Продукція рослинного походження». Питома вага останніх двох зростала до 2009 р., в 2010 р. – різко знизилася. Протягом всього періоду знижувалася

питома вага «XVII. Транспортних засобів та шляхового обладнання», а також «XVI. Механічного обладнання...».

Розглянемо тенденції імпорту товарів Харківської області. У табл. 3 було проаналізовано структуру імпорту товарів в Харківську область. Треба відмітити, що імпорт, виходячи з його структури, диференційований, так в АВС-групу А – 7 груп, до В – 3. Далі було проведено дисперсійний аналіз базисних темпів зростання імпорту груп товарів УКТ ЗЕД, результати якого представлено в табл. 4.

З табл. 4 витікає, що імпорт товарів розвивався більш нерівномірно, ніж експорт товарів у Харківській області. Коефіцієнт варіації склав 65%, що є великим показником. Також розподілення між групами товарів виявився нерівномірний: у першу групу увійшло дев'ять товарів, чотири товари – у другу, три – у третю і по одній у четверту та п'яту.

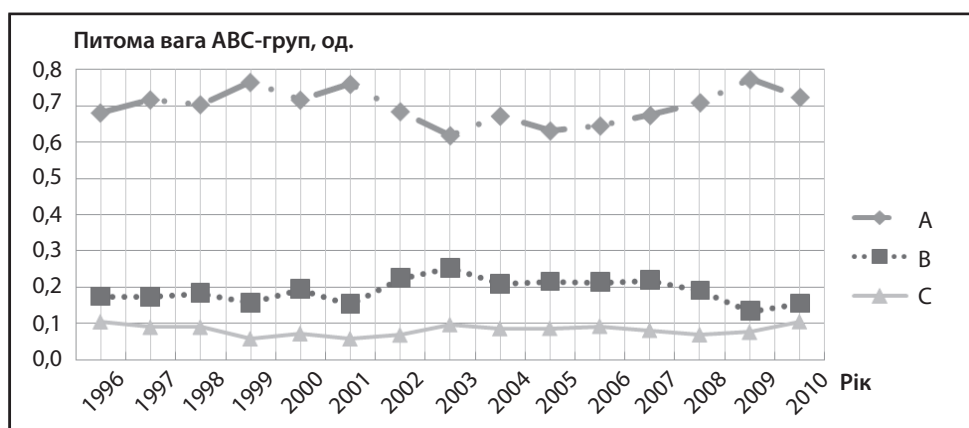
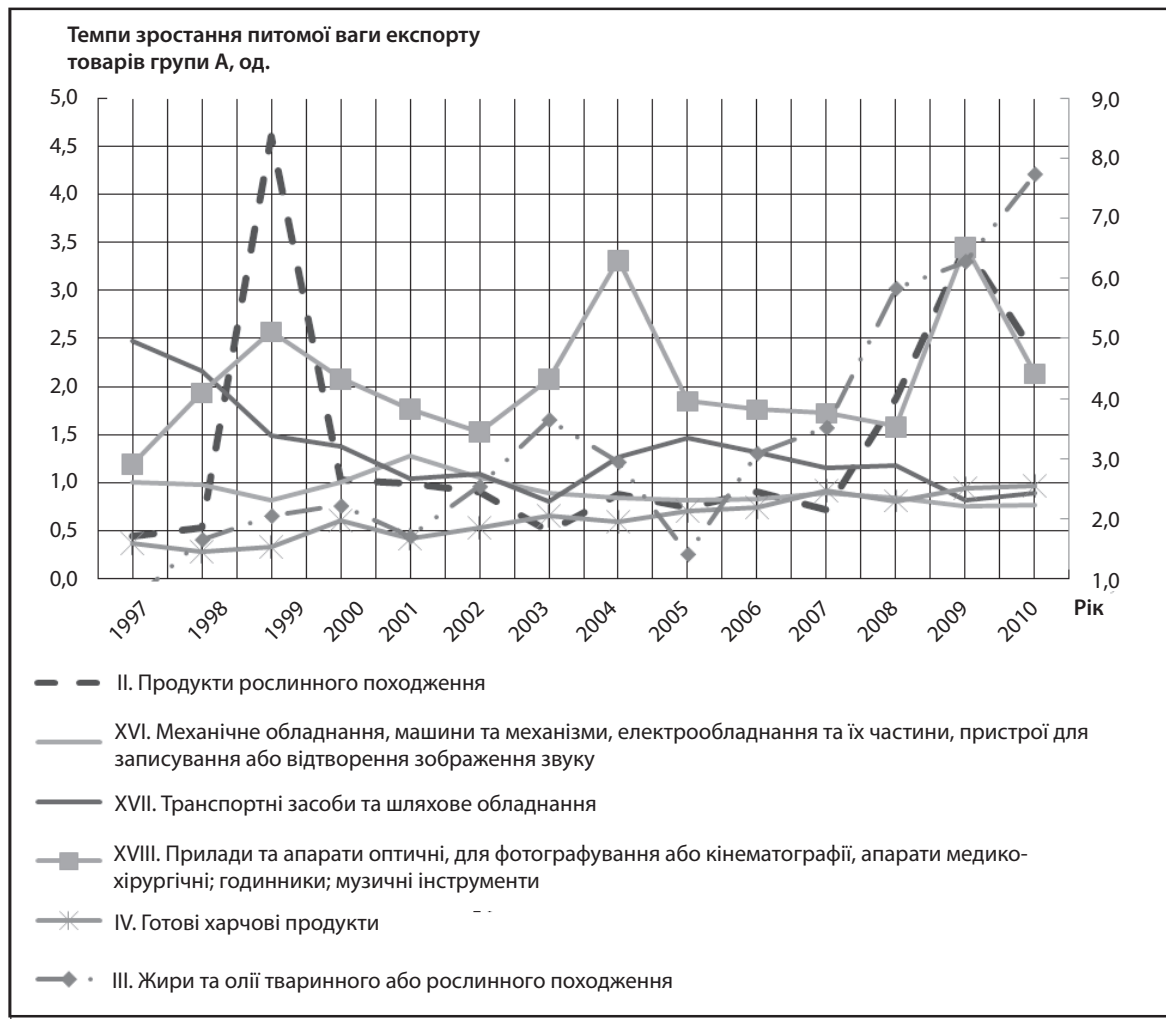
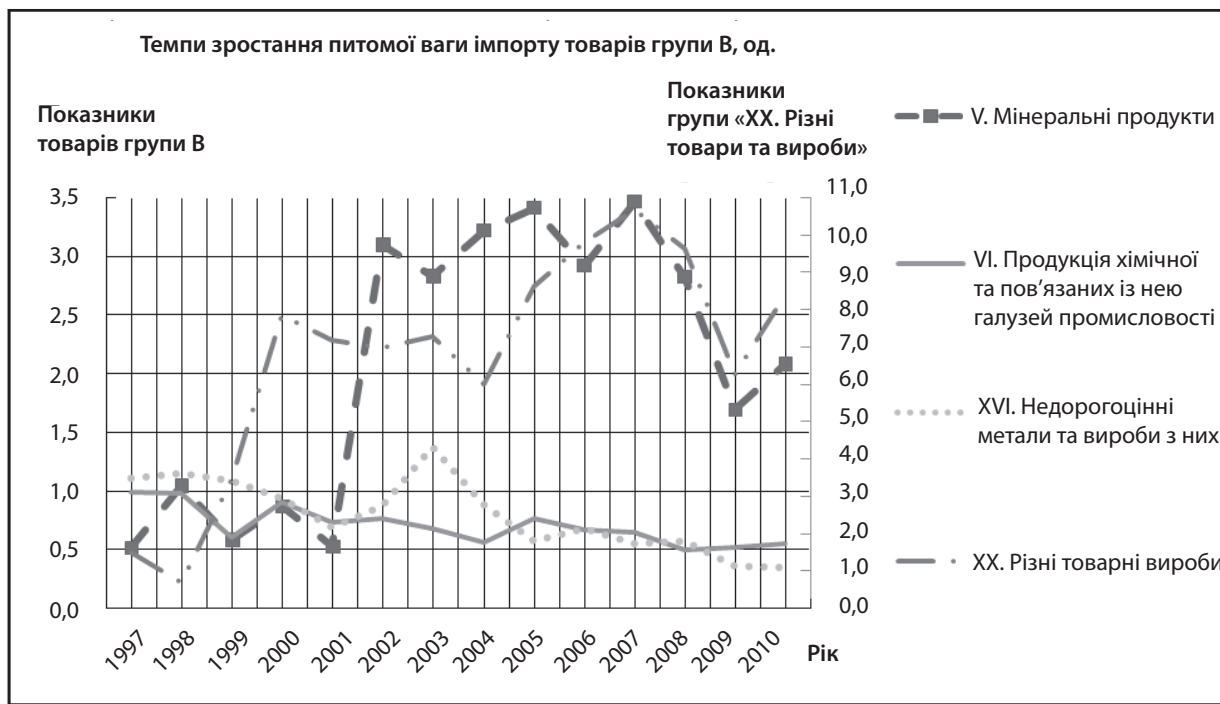

Рис. 4. Зміна питомої ваги АВС-груп за 1996 – 2010 рр., од.

Рис. 5. Базисні темпи зростання питомої ваги групи товарів УКТ ЗЕД, що були віднесені до АВС-групи А, од. 1996 р.– базисний

Рис. 6. Базисні темпи зростання питомої ваги групи В, од. 1996 р.– базисний

Результати АВС-аналізу, що характеризують структуру імпорту товарів Харківської області за 2010 р.

№ з/п	Назва групи УКТ ЗЕД [3]	Питома вага групи УКТ ЗЕД, од.	АВС-група	Питома вага АВС-групи, од.
1	XVI. Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку	0,1675	А	0,7682
2	VII. Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	0,1491		
3	IV. Готові харчові продукти	0,1089		
4	VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	0,1032		
5	XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	0,0912		
6	V. Мінеральні продукти	0,0742		
7	XVII. Транспортні засоби та шляхове обладнання	0,0741		
8	X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	0,0532	В	0,1354
9	XI. Текстиль та вироби з текстилю	0,0419		
10	I. Живі тварини; продукти тваринного походження	0,0403		
11	II. Продукти рослинного походження	0,031	С	0,0964
12	XVIII. Прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти	0,0218		
13	XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу, кераміки, скла	0,0134		
14	XX. Різні товари і вироби	0,0119		
15	III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	0,0077		
16	VIII. Шкіряна і хутряна сировина та вироби з них	0,0047		
17	IX. Деревина і вироби з деревини	0,0036		
18	Різне	0,0008		
19	XII. Взуття, головні убори, парасольки	0,0007		
20	XIV. Дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них	0,0007		
21	Товари, придбані в портах	0,0001		

З рис. 8 видно, що найшвидше розвивався та є драйвером відновлення імпорту «I. Живих тварини...», досягнувши у 2009 р. докризового рівня і в 2010 р. перевищивши його, базисні темпи зростання приблизно склали 2100%. Що ж стосується інших груп даної АВС-групи – вони не відновили показники зростання до рівня 2008 р., але знаходяться на даному шляху.

З рис. 9 витікає, що майже всі групи УКТ ЗЕД, які були віднесені до АВС-групи С, аналогічно групі А, не відновили показники зростання до рівня 2008 р., крім імпорту «VIII. Шкіряної і хутряної сировини та виробів», також криза не вплинула на імпорту «XII. Взуття, головні убори, парасольки». Імпорту інших показників повторював тенденцію «III. Жири та олії рослинного походження»: зростання до 2007 – 2008 рр., та зниження рівня темпів зростання.

Далі був проведений графічний структурний аналіз імпорту, що представлено на рис. 10, 11. З рис. 10 видно різноспрямовані зміни питомої ваги «XVII. Транспортні засоби...» та «V. Мінеральні продукти». Показник першої групи збільшився приблизно у 1,5 раза, другою залишився незмінним. Знизилася питома вага за обраний

період таких груп: «XVI. Механічне обладнання...», «XV. Недорогоцінних металів...»; збільшилася – «VII. Полімерних матеріалів...» приблизно у 2,5 раза, «IV. Готових харчових продуктів» приблизно у 2,7 раза. Це свідчить про диверсифікацію імпорту товарів. На рис. 11 видно зміни питомої ваги товарів групи В. Зросла питома вага імпорту «I. Живих тварин...» приблизно у 4,5 раза та має перспективу перейти до групи А. Питома вага інших товарів знизилася на величину до 20 п. п.

Таким чином можна констатувати, що після кризи 2007 – 2008 рр. базисні темпи зростання показників експорту та імпорту лише деяких груп товарів УКТ ЗЕД досягли докризового рівня.

У результаті проведеного дослідження та порівнявши з загальноукраїнськими тенденціями розвитку [2] можна сказати таке:

1. Зовнішньоекономічна діяльність України і Харківської області розвивалась нерівномірно. Позитивним є диверсифікація експорту-імпорту товарів по Харківській області;

Дисперсійний аналіз середньорічних базисних темпів зростання імпорту продукції Харківського регіону за 1997 – 2010 рр., 1996р. – базисний

№ групи	Діапазон	Назва групи згідно з УКТ ЗЕД [3]	φ	$\bar{X}$	$(\bar{X} - \bar{X})^2$
1	0,2079 – 2,1797	XII. Взуття, головні убори, парасольки. VIII. Шкіряна і хутряна сировина та вироби з них. XX. Різні товари і вироби. IX. Деревина і вироби з деревини. XVI. Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку. XVIII. Прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти. XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу, кераміки, скла. XI. Текстиль та вироби з текстилю. VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	9	1,4153	3,1547
2	2,1797 – 4,1515	XV. Недорогоцінні метали та вироби з них. X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів. V. Мінеральні продукти. VII. Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	3	2,4646	0,5284
3	4,1515 – 6,1233	IV. Готові харчові продукти. I. Живі тварини; продукти тваринного походження. II. Продукти рослинного походження	3	5,8517	7,0771
4	6,1233 – 8,0951	XIV. Транспортні засоби та шляхове обладнання	1	7,2277	16,2914
5	8,0951 – 10,0669	III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	1	10,0671	47,2746

$$\sigma^2 = 4,3721, \sigma = 2,0010, v = 0,6552.$$

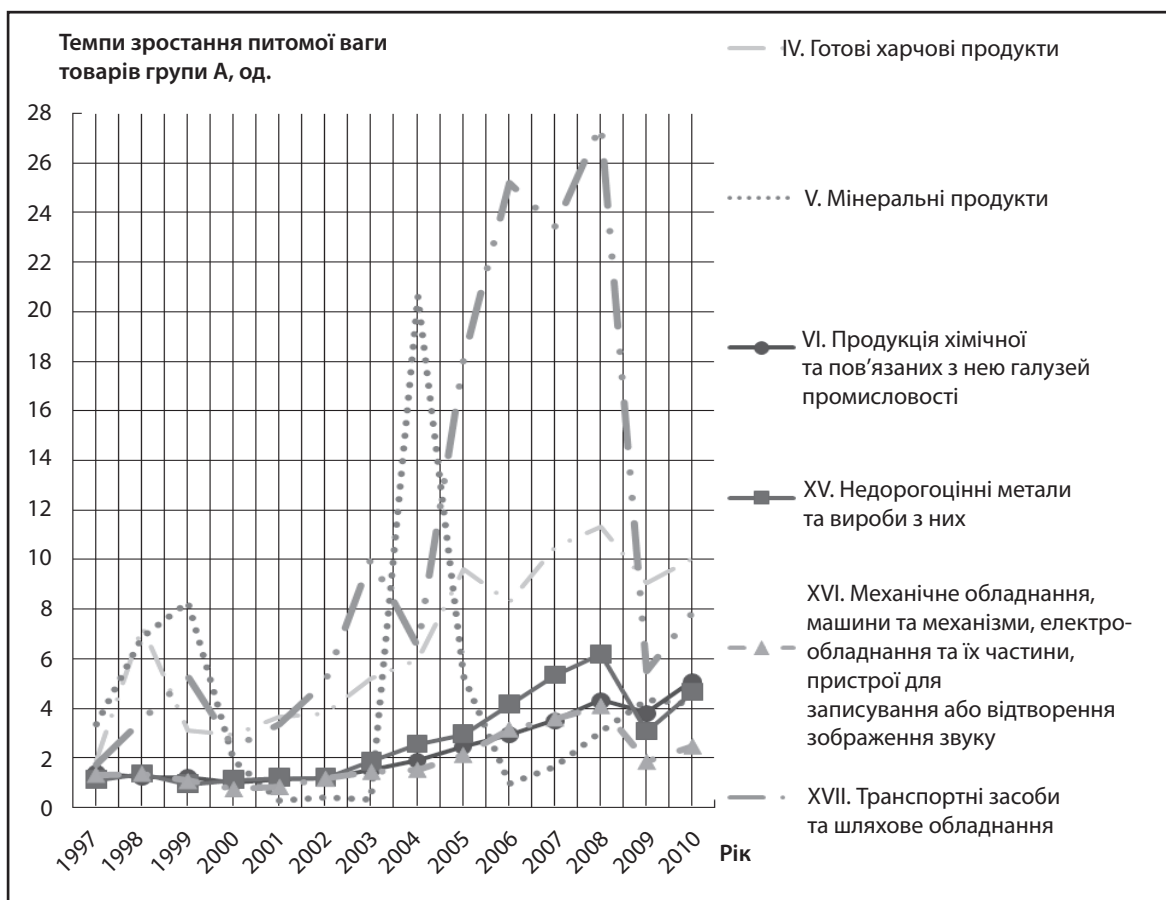

Рис. 7. Базисні темпи зростання імпорту товарів групи А, у од., 1996р. – базисний

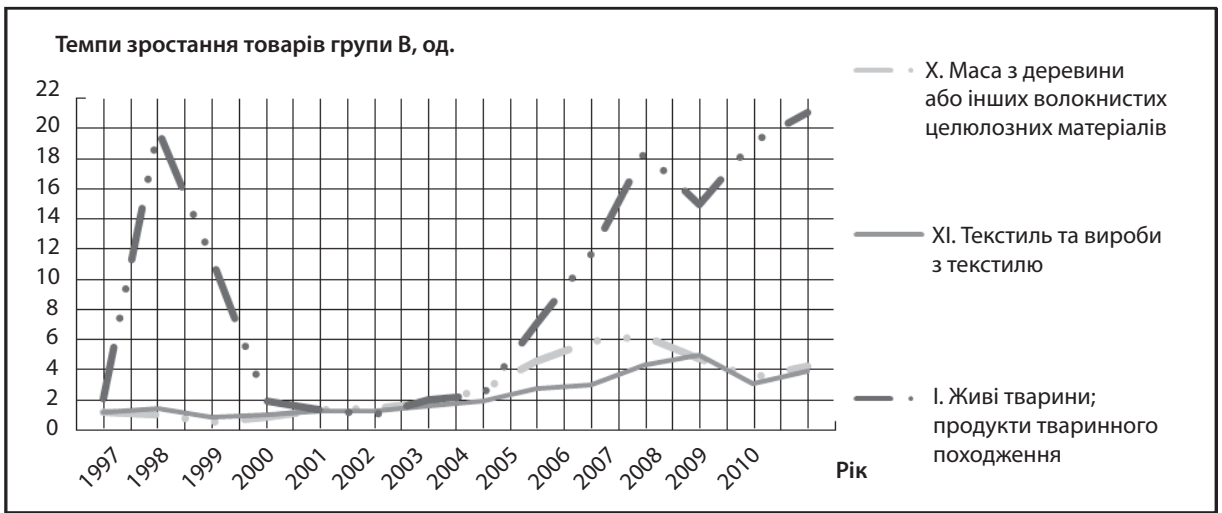

Рис. 8. Базисні темпи зростання імпорту товарів групи В, од., 1996 р.– базисний

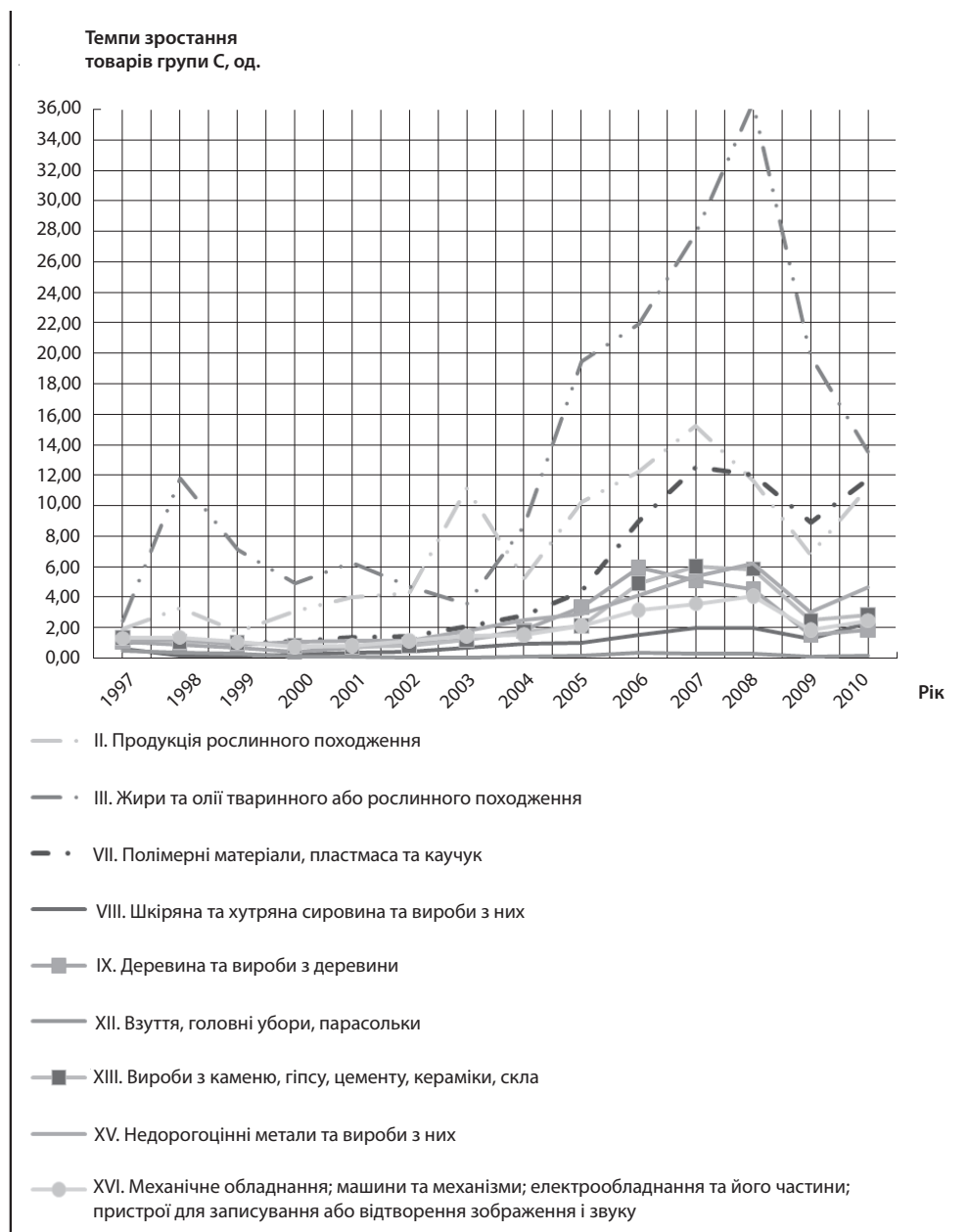

Рис. 9. Базисні темпи зростання імпорту товарів групи С, од., 1996 р.– базисний

Рис. 10. Базисні темпи зростання питомої ваги імпорту груп товарів групи А, од., 1996 р.– базисний

Рис. 11. Базисні темпи зростання питомої ваги імпорту груп товарів групи В, од., 1996 р. – базисний

2. Харківській області притаманна торгівля більш науко- та трудомісткими товарами, ніж загалом по Україні.

Дані тенденції узгоджуються з державною політикою, навіть передчасно відповідають програмам розвитку держави та регіону. На сьогодні головними проблемними питаннями розвитку зовнішньоекономічної діяльності Харківської області є:

1. Поглиблення диференціації та вирівнювання зовнішньоекономічної діяльності за групами товарів та послуг, стимулювання подальшого розвитку торгівлі товарами з великим вмістом переробки;
2. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, використовуючи позитивні зміни валютного курсу, проведення політики імпортозаміщення;
3. Зниження енергозалежності. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Головне управління статистики у Харківській області / Офіційний сайт / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net>

2. Дячек В. В. Зовнішня торгівля товарами підприємств України: статистичний огляд та можливі шляхи розвитку / В. В. Дячек // Бізнес Інформ. – 2012. – № 1. – С. 11 – 19.

3. Класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності [Електронний ресурс] : Державний класифікатор України від 01 січня 2008 р. // Державний комітет статистики України, Науково-дослідний інститут статистики Держкомстату України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Липов В. В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль II. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії. Навчально-практичний посібник / В. В. Липов. – К. : Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 368 с.

5. Макогон Ю. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навчальний посібник / Ю. В. Макогон, В. С. Рижиков, С. В. Касьянюк [та ін.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 424 с.

6. Общая теория статистики: Статистическая методология в изучении коммерческой деятельности : Учебник для вузов : [Башина, О. Э., Спирин, А. А., Бабурин, В. Т., др.]. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 440 с.

УДК 504:911.375

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЗЦІЇ ТЕРИТОРІЙ МІСТА

БАЛУЄВА О. В.

кандидат наук з державного управління

Донецьк

Не можна не визнати, що за останніх 100 років розвиток техногенних процесів привів до створення нового видозміненого довкілля. Більшість цивілізованих країн вже давно зосереджені на проблемах досягнення сталого розвитку взагалі і сталого розвитку міст, зокрема. Сьогодні будь-яке місто з екологічного погляду слід сприйматися як територію невирішених екологічних проблем, і тим більше, якщо місто — мегаполіс. Процес урбанізації територій (а цей процес найбільш активний саме у великих поселеннях) не створив для людини благополучнішого місця існування. Сталий розвиток сучасного міста – це виключно актуальне завдання, яке має вирішуватися як всіма жителями, так і керівництвом міста, аби забезпечити високу якість міського середовища, високу якість життя, рівновагу міста і природного середовища.

Розвиток теорії урбанізації передбачає рішення певних питань, які науковці об'єднують в питання теоретичного, методичного і прикладного характеру. Теоретичні питання стосуються певних напрямків урбанізації – універсалізації (знання про глобальні процеси) та конкретизації (знання про локальні та регіональні екосистеми). Питання методичного та прикладного характеру передбачають дослідження нових типів ви-

мірювань екологічних і соціально-економічних показників, збільшення цих параметрів.

Більша частина світового населення сьогодні живе в міських ландшафтах, і, відповідно до прогнозів, за наступні 50 років частина міського населення збільшиться до 66 – 67%. Швидко зростання великих міст і трансформація міських ландшафтів, що триває й нині, представляють серйозну загрозу для забезпечення базового добробуту людей та сприятливого для життя стану навколишнього середовища.

Сьогодні спостерігаються такі світові тенденції в управлінні екологічними процесами: зменшення державного втручання в регулювання процесів природокористування; використання ринкових інструментів управління в регулюванні процесів природокористування; залучення громадськості до управління процесами природокористування [1].

Головними «центрами» виникнення всіх екологічних проблем і в той же час місцями зосередження основної маси жителів Землі, покликаними забезпечити їх потреби і достатню якість життя, є місця розселення (міста, селища, і ін.). У рішенні проблем забезпечення сталого розвитку міст і створенні екологічно обгрунтованої високої якості життя має бути задіяно широке коло фахівців (органи державного управління, економісти, екологи, архітектори, конструктори). Актуальність завдання сталого розвитку міст, екологізації місць розселення пов'язана передусім із збереженням всього природного середовища. Можливо, створення сталих, здорових, екологічних міст (еко-сіті) буде найкрупнішим досягненням людства за всі роки його існування.